

משתגעין ומתלהטין בתורת האור החיים הקדוש

פרשת שמיני תשפ"ד | גליון קי

פנינים מיוחדים מעובדים ומתומצעים על פי דברי רבינו

פניני חיים

מוסר חיים לקח מהפרשה במשנת רבינו

רש"מ ש"ס ראש - לזכות ידידנו הרה"ח רבי יהודה בן שרה מרים הי"ו ויז"ל

גם מאכלות אסורות, והטובות שזוכים הגזהרים והפורשים מהם

העונש אפילו בשוגג, והגוף נהפך לתולעת אחר המיתה

שקץ הם לָכֵם.

פרוש, ואפילו בשוגג. וזה הוא שרמז כאן באמרו "ושקץ יהיו לָכֵם", פרוש, לרבות אפילו בשוגג, שלא תתכוננו לאכלם, אף על פי כן ישקצו את הנפש. עוד ירמז, כי הם ישקצוהו ויסבבוהו להרים תולעים במותו, והוא אמרו "ושקץ יהיו לָכֵם", פרוש, לעצמכם יעשו אתכם שקץ (יא י).

גם בהיסח הדעת מאכל איסור מטמם הלב

ולא תטמאו בהם.

אולי שיכנו לומר שצריך ישראל להזהר לבל יכנסו לפיהם אפלו בהסח הדעת, כי ההפך ששכין השוגג למזיד במציאות זה כשוגג כמזיד, כי התעוב יעשה מעשהו בנפש אדם אפלו בהסח הדעת. אלא שישתנה הפנים, במעשה מזיד תעשה נפשו שקץ, ובשוגג תטמא נפשו וטמטמם, והוא אמרו "ולא תטמאו - ונטמתם בם".

וצריך האדם להזהר בתוספת זהירות וזריזות בכל דבר אשר יכנס בגדר ספק שקוצי זה, ומה גם בזמנים אלו שנוהגים האזרי והארצות כלן יחד ואין לה גדולי קרקע שאין בהם מהשקוצי, שומר נפשו ישמר את הדבר.

האוכל שקצים נפשו נעשית שרץ

אל תשקצו וגו'.

בא הפתוב להודיע, כי האוכל מהשרצים תעשה נפשו עצמה שרץ, והוא אמרו "אל תשקצו את נפשתיכם", פרוש, לא תעשו נפשותיכם שקץ, ובמה, בכל השרץ השורץ על הארץ כשאתאכלו אותה. ותמצא מאמרם ז"ל שאמרו על עמי הארץ, הם שרץ ובנותיהם שקץ וכו', וכל דבריהם ז"ל ברוח הקדש נאמרו והם דברינו עצמם (יא מג).

בפרישה ממאכלות אסורים זוכה לקדושה, ושמידה מפורענות הגוים

והתקדשתם וגו'.

תעשו גדרים וסגים לבל תטמאו, ובזה אני מבטיחכם שתהיו קדושים. וקור ופרש באיזה דבר יהיו קדושים, ואמר "כי קדוש אני", הנה מה שתולה טעם קריאתם קדושים שהוא לצדו, הא למדת כי השרה שכניתו על הפרושים ולזה יקראו על שמו... מלבד דברים שאמה מעלה על דעתך לשמר עצמך מהם, עוד אני מבטיחך שלא יאנה לך כל מין הרע... עוד ירמז, שבאמצעות שמירת מצוה זו לא ישלטו עכ"ם בעם בני ישראל, עכ"ם יקראו שרצים ושקצים הרומשים על הארץ (יא מד).

כשאוכלים מאכלות אסורות אין השראת השכינה, וכמו שהיו במצרים

כי אני ה' המעלה וגו'.

נותן הוכחה לעיניהם כי ה' ישמר אותם מהפשל בעון ההוא, כי הוא העלה וברר נפשות ישראל שהיו נתונים בקלפת מצרים כמו שפרשנו במקומו, ואם יזנו מהתעוב הנה הנם חוזרים לשקע נפשם בקלפה ככראשונה, ואשר על כן כשיתקדשו הוא יגמר בעדם לשומרם... כי אין הקב"ה כבכול יכול ליחד שמו ולהשרות שכניתו אלא על המשלל ממין הרע ההוא, ולזה לא יחד שמו עליהם עד שהוציאם מארץ מצרים, ואם לא ישמרו עצמם מהתעוב, הנה הנם חוזרים להיות כמות שהיו קדם עלותם מארץ מצרים, ויהיו משללים מבחינה זו (יא מה).

ויהי ביום השמיני (ט א).

חז"ל הקשו לפי הכלל שבמקום שנאמר "ויהי" המשמעות על לשון צער, והלא יום זה הוא יום שמחה לפני הקב"ה כבריאת שמים וארץ, ונלמד מלשון הכתוב כאן "ויהי", ובפרשת בראשית נאמר "ויהי ערב ויהי בוקר" וגו'. ויש לפרש, לפי שיום זה היה צער למשה רבינו כשראה בגדלותו של אהרן וזרעו אחריו, שמשה לא זכה להיות כהן, אלא אהרן אחיו. ובהגיע יום זה אשר פרח ממנו עוז ותפארת כהונת עולם, נצטער הצדיק מאד. ואפילו שהיה גדול בצדקות ובענווה, עם כל זה, הלא כל חי מרגיש ומצטער על יקרת הערך מופלא זה.

ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה'. ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' (ט ה-ו).

הנה השגת תכלית השלימות הוא בחינת מאמר דוד "שויתי ד' לנגדי תמיד כי מימיני בל אמוט", "מין רומז על כח התורה, שלא יבטל מהתורה, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו כשיבתו לפני מלך, וביותר לפני מלך מלכי המלכים. וכשהשיג משה דבר זה אצל ישראל, כנאמר "ויקרבו כל העדה ויעמדו לפני ה'", שהכינו עצמם בערך השלימות והמושכל והערכת עמידתם שהיא לפני ה', או אז אמר להם משה, "זה הדבר אשר צוה ה' אתכם וירא אליכם כבוד ה'", שתהיו תמיד מעריכים בדעתכם כי אתם עומדים לפני ה'.

זה הדבר אשר צוה ה' תעשו וירא אליכם כבוד ה' (ט ו).

במדרש מובא "זה הדבר", רומז על 'מילה', כנאמר "זה הדבר אשר מל יהושע". ותמוה ביותר, שהרי ודאי באותו יום לא מל אותם משה. אלא, הכוונה על ערלת הלב, שזוהו דבר המבדיל בין ישראל להש"ת, ומרחיק אימתו מלבם, וציוה ה' אותם למוול ערלת הלב, ובכך יזכו שייראה עליהם כבוד ה'.

כל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה' (י ו).

יתבאר לפי מאמר חז"ל 'כל הבוכה ומתאבל על אדם כשר מוחלין לו כל עוונותיו, נמצא, שאם בוכה על פטירת צדיק - שוב לא יבכה, כיון שכבר נמחלו עוונותיו. וזהו כוונת הפסוק, כל בית ישראל יבכו, ובגלל אותה הבכיה, די יהיה להם בשריפה אשר שרף ה', ולא תהא עוד שריפה אחרת עוד.

הלכה ודרוש

אגדה והסידות

היתר החזיר לעתיד לבוא רק משום שישתנה הטבע

עיקר הקרבן המחשבה למסירת נפשו לה'

והוא גרה לא יגר. פרוש, תנאי הוא הדבר כל זמן שהוא לא יגר, אבל לעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מת, ולא שישאר בלא גרה ויתר, כי תורה לא תשנה (יא ז).

כן כתב רבינו עוד לעיל (פס' ג): "כל מפרסת וגו' מעלת גרה". יתבאר ע"ד אומרם ז"ל (חולין נט, א) כל בהמה שמפרסת פרסה היא מעלת גרה חוץ מן החזיר, והוא אומרם "כל מפרסת וגו' מעלת גרה", פירוש בידוע שהיא מעלת גרה, ומיעט אחר כך החזיר שיצא מהכלל.

ואולי, ממה שלא הוציא מן הכלל סמוך להודעת הכלל, רמז שאפילו החזיר בכלל, ע"ד אומרם ז"ל למה נקרא שמו חזיר שעתיד לחזור להיות מותר, ומעתה, כלל "כל מפרסת" וגו' היא "מעלת" וגו' לא יצא מכללו דבר, ועל זמן מהזמנים אמר החזיר שהוא מפרס וכו' "לא יגר", ע"כ.

העולה מדברי רבינו שהחזיר יהיה מותר לעתיד לבוא מחמת שישתנה מציאותו והיה מעלה גרה. וביאור הענין נראה ע"פ מה שכתב במלא העומר (כאן), שבאמת טבעו האמיתי של החזיר להיות מעלת גרה, אלא שבזמן הזה להיות שלא בא על תיקונו עדיין, גרה חכמתו שלא יהיה מעלה גרה, וזה שלא כפי הטבע. ובזה יובנו דברי רבינו, שבאמת בעצם הטבע החזיר מכיון שמפרס פרסה הרי גם כן מעלה גרה, אלא שבזמן הזה עדיין אין מעלה גרה, ולעתיד לבוא בעת שיהיה התיקון השלם ישוב לטבע האמיתי ויתכשר.

ובמקור חידוש זה, שכתבו רבינו בשם 'אומרם ז"ל', עיין לרבינו בחיי (פס' ד) שהביא בשם תנחומא (תנחומא ישן שמיני ד) 'למה נמשלה מלכות זו לחזיר, שעתיד הקב"ה להחזיר עליהן מדת הדין'. ויש נוסחאות שכתוב, שעתיד להחזיר העטרה ליושנה [וכו.]. ויש נוסחאות שכתוב, עתיד הקב"ה להחזירו לנו. וההמון מבינים שהחזיר יהיה טהור לישראל, אבל ביאור הענין על הכח שלו שהוא מיצר לישראל, עכ"ל.

הרי שכבר הביא רבינו בחיי שההמון מפרשים כן דברי התנחומא, אבל נראה שהוא עצמו לא מקבל דבר זה. וכן כתבו להדיא בחידושי הריטב"א (קידושין מט, ב ד"ה תשעה) ובשו"ת הרדב"ז (ח"ב סי' תכ"ח), שאין הכוונה כפשוטה, אלא כהבנת רבינו בחיי.

אולם בשדי חמד (פאת השדה כללים מערכת הג' כלל ז), וכן בנר למאור (כאן) ועוד ספרים, הביאו שכדברי רבינו כתב הרמ"ע מפאנו בעשרה מאמרות (מאמר חיקור הדין, ח"ד פ"ג) שלעתיד לבוא יחדש הקב"ה את בריאתו של החזיר, שיהיה בו את ב' סימני הטהרה, וגם יעלה גרה, עיי"ש.

וכן כתב החתם סופר בתורת משה כאן, וכן כתב הבן יהודע (נזיר כג, א ד"ה ודע), והוסיף עוד, שאחר שיוולדו החזשים בשני סימני טהרה, ימותו החזירים הראשונים, ונמצא החזיר הנמצא בעולם הוא טהור ומותר, כי יש בו שני סימני טהרה.

ובשו"ת עטרת פז (זבחי, ח"א יור"ד סי' ו') הביא שבספר אור יקרות (סוף פרשתן) כתב, כי באמת עוד מזמן הקדמונים נתפרסם המאמר הזה, דעתיד החזיר להטהר לעתיד לבוא, עד שבעלי הפלפול נתקשו בו דא"כ הו' דבר שיש לו מתירין, כי בכל יום אנו מצפים שיבוא משיח, ודשיל"מ אפילו באלף לא בטיל, ומדוע בטל איסור שומן חזיר בשישים. ותירץ, כדברי רבינו, כי באמת לא יהיה החזיר סתם מותר, אלא שישנה את טבעו והיה מעלה גרה. וממילא חתיכה זו שבקדירה - שלא העלתה גרה, היא עצמה אכן אסורה לעולם, ולכן אפשר שתתבטל. וכ"כ בשו"ת מור ואהלות (אהל ראשי בשמים אות ח') שבזה מיושב למה לא הו' דשיל"מ.

ונתבאר שכולם נקטו לדבר פשוט שלא יתכן שדבר האסור היום יהיה מותר לעתיד, וכלשון רבינו 'כי התורה לא תשונה'. אך בשד"ח (שם) כתב, שהובא במדרש שוחר טוב (תהלים קמו): "ה' מתיר אסורים", מהו מתיר אסורים, יש אומרים כל הבהמה שנטמאת בעולם הזה מטהר אותה הקב"ה לעתיד לבוא וכו'. ויש אומרים, אינו מתירן לעתיד לבוא שכן הוא אומר (ישעיה סו, יז) "אוכלי בשר החזיר" וגו' ע"כ.

הרי מבואר שיש מרבותינו דס"ל שכן יתכן שדבר האסור היום יהיה מותר לעתיד, אך בהמשך האריך לבאר שגם דברי המדרש האלו, אי אפשר לפרש כפשוטן.

לסימא דמילתא נצטט דברי ספה"ק בת עין על הפסוק: "והוא גרה לא יגר". ואיתא בספר אור החיים - תנאי הוא דבדר, כל זמן שהוא לא יגר, אבל לעתיד לבוא יעלה גרה ויחזור להיות מותר. כמאמר חז"ל, למה נקרא שמו חזיר שעתיד לחזור להיות מותר. ולהבין זה על דרך העבודה לה', דהנה ענין החזיר שמראה טלפיו שהוא כשר, פירוש, שיש בני אדם שמראה את עצמו לבני אדם בחלקקות לשונו איך שהוא אורבם אבל לבו בל עמהם, והוא בחינת החזיר שמראה בחיצוניות שלו לפנים שהוא טוב וכשר ומפרס פרסה, אבל גרה לא יגר, היינו, בחינת פנימיות שלו בלב ונפש אינו כן אלא הוא שונאו. וזהו עיכוב הגאולה, שאין בן דוד בא עד שיטהר החזיר, היינו שיעלה גרה והיה פנימיות לבו כמו שמראה בטלפיו, והוא בחינת אמת. עיי"ש עוד. ואפשר לזה רמז רשב"י ע"ה בזה"ק עד שיגיע לבחינת שש מאות באלף הששי, היינו שיתדבק בבחינת אות וא"ו אות אמת בחיצוניות ובפנימיות והוא בחינת שיטהר החזיר אז בודאי יהיה הגאולה במהרה בימינו אמן.

ויקרב אהרן אל המזבח. שיעקר מעשה הקרבן הוא מחשבת המקריב - פי הוא המקריב בכל המעשה אשר יעשה בקרבן ההוא לזבח ולהשרף על האש, והיתה לו מחשבה זו לכפרה (ט ח).

רבינו מבאר, שעיקר מעשה הקרבן היא ע"י מחשבת המקריב, החושב שבאמת הוא עצמו חייב בכל המעשה אשר יעשה בקרבן ההוא לזבח ולהשרף על האש, וע"י מחשבה זו יש לו כפרה.

ויסוד הדברים כבר כתב הרמב"ן לעיל (ט ו) ז"ל: כדי שיחשוב אדם בעשותו כל אלה כי חטא לאלוקיו בגופו ובנפשו, וראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה, וכפר הקרבן הזה שיהא דמו תחת דמו, נפש תחת נפש, וראשי אברי הקרבן כנגד ראשי אבריו, ע"כ.

ובמשנה שכיר (עה"ת, ריש פרשתן) הביא דברי רבינו, וכתב שעדיין צ"ב, למה די במחשבה זו לבדה. וכתב ליישב, ע"פ מה שכתב בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' ר"ח), בענין הנאמר על יצחק אבינו שהיה 'עולה תמימה' (עי' רש"י בראשית כו, ג), ולכאורה, צריך להבין איך נחשב לעולה תמימה שהוא כולו כליל, הא באמת לא נקרב ע"ג המזבח, שהרי הורד משם, וכתב שם ז"ל:

והאמת בזה, שבדאי היה יצחק עולה כולו כליל, כי בן אדם הנותן נפשו לשחיטה ולהקטרה בלי שום ציפוי שימלט נפשו, על דרך "אליך ה' נפשי אשא" (תהלים כה, א), הרי נפשו כולו כליל לה' יתברך. ולא דמי לקרבן בהמה שצריך הפשט וניתוח וכליל לאישים, ואז תעלה נפש הבהמה לריח ניחוח, אבל לא כן נפש האדם בחיים חיותו נדבק בהש"ת ע"י מחשבתו ובתנאי שיהיה מסירות נפש ממש, והיינו "והעלה לי לעולה", והרי העלה והיה עולה. ועיי"ש שביאר ענין נסיון העקידה. ובזה יתבררו דברי רבינו, שכיון דהוא חושב בעצמו כן ומכין עצמו לזה ומוסר נפשו לה', באמת הוא בעצמו נעשה כקרבן לה'.

ומה שצריך לזה קרבן בהמה, ולא די במסירות נפש במחשבתו לחוד שזה עיקר הקרבן, הוא משום שידוע דבכל דברים העליונים צריך לעשות למטה פועל דמיוני, ובזה יעורר בעליונים, כידוע מספרים, וע"כ הו' הבהמה פועל דמיוני למטה, ועיי"ז הוא נעשה קרבן למעלה, וזה הוא עיקר הקרבן.

או יובן בפשטות יותר, ע"פ דברי ספר החינוך (מצוה ט"ז) שהאדם נפעל כפי מעשהו, כי מהיותו בעל חומר אין מחשבה נדבקת כי אם ע"י המעשה, עיי"ש, וזה הטעם גם בקרבנות לעוררו מכח פעולותיו החיצוניים. עכ"ד.

וכ"כ המלבי"ם (בראשית טו, ט) ואלו דבריו: שענין הקרבן הוא שיחשוב החוטא שהוא המוסר את עצמו להשחט ולהקרב על דבר כבוד שמו, רק שהשם מקבל גוף הבהמה תחת גוף האדם, ומחשיב מחשבת המקריב שיחשוב שהוא הוא העולה כליל על האש, כאילו הקריב את עצמו ונשרף בפועל, אחר שכבר היה זה בפועל במקור מחצבתו שמסר נפשו לכבשן, וכל מה שנעשה בהשורש נחשב כי נעשה גם בהענפים ותולדותיו אשר יוליד, ע"כ.

והיינו כדברי רבינו, אלא שהוסיף בזה ביאור, שמכיון שאברהם אבינו מסר את נפשו בפועל לכבשן האש באור כשדים, זה מועיל שאצל הענפים ותולדותיו אשר יוליד, יחשב גם מחשבת מס'נ כמעשה.

פולמוס מנהג אכילת החגבים במרוקו וגלילותיה

והביא החיבור ההוא [ספר פרי תואר], וקרית בי ושנית ושלישית, וראיתי דבריו טובים ונכוחים. וכן בערי תורכיי"א אין אוכלים אותו.

ומאותה שעה קיבלתי על עצמי שלא אוכל אותו לעולם, ומכל מקום לא אמרתי לאחרים שהוא אסור, עד אחר חג השבועות, שנודע לי שהכריזו עליו ב'תוניס' שהוא אסור, ומאז אני מורה לאיסור [ע"כ מתשובת רבי אהרן פרץ].

ובברית **כהונה** (שם) מסיים, שמאותה שנה שאסרום לא נמצא חגב אחד בכל גלילות אלו כלל עד זמנינו זה [שנת תקע"ב].

ומכל מקום עדיין היו מקומות שנהגו בהם היתר, כמבואר בשו"ת **נפת צופים** (להגאון רבי פתחיה מרדכי בירדוגו זצ"ל, מגדולי חכמי 'מכנאס', יור"ד סימן יג), שבמקומו נהגו היתר.

ובספר **חסדי דוד** (רבי דוד פארדו, על התוספתא חולין פ"ג ה"ט) כתב: ונהירנא דבהיותי בערי המערב סיפרו לי מגידי אמת שתלמיד הרב ז"ל עשה פסק ארוך על זה, וסתר כל דברי רבינו **והאריך לקיים המנהג**.

וכן כתב **החיד"א** במחזיק ברכה (קו"א יור"ד סימן פה) שבפנים הספר הביא את דברי רבינו לאסור, אבל עתה בא לידי ספר רך וטוב, למוהר"ר כליפא מלכא ז"ל, וראיתי שהאריך מאוד ביד חזקה לדחות כל דברי רבינו אחת לאחת, ע"כ.

ובספר **מלכי רבנן** (ר' יוסף בן נאיים, מערכת הכ"ף) כתב: וראיתי בספר **קופת הרוכלים** (כת"י, מרבי ידידה מונסונייגו זצ"ל) בדין חגבים, שבערי המערב וגלילותיו וערי תוניס נהגו לאכול, והרב פרי תואר הרעיש העולם על זה, והרב פתחיה בירדוגו והר"מ טולידאנו בעל מלאכת הקדש **הליצו יושר וזכות במנהג אבותיהם**.

אך בדורות האחרונים קיבלו האיסור גם במקומות אלה, וכמו שכתב **בעמק יהושע** (מאמאן, רב ואב"ד מראקש-מרוקו), שהיה רב במדינות אלו שנים רבות, ולא נשמע בכלל שהיה מי שאוכל החגבים הנ"ל, ואף שהגאון הקדוש בעל 'נפת צופים' העלה לקיים מנהג עירו 'מכנאס' שנהגו להתיר אכילתם, אבל היום לא ראינו ולא שמענו שיש מהם שאוכל אותם, והיינו משום שאחרי כן **חזרו בהם לאסור**.

וכל האמור לעיל הוא לגבי מדינות מרוקו, אולם **במדינות תימן לא נתקבל כלל האיסור**, ונהגו בהם היתר עד השנים האחרונות, כמבואר בשו"ת **פעולת צדיק** (מהר"ץ, ראב"ד צנעא וכל ערי תימן, ח"ב סימן לו; ח"ג סימן רב), שהיה זה מנהג פשוט במקומם [והנידון שם הוא רק לענין חגבים שנמצאו בהם תולעים שמתליעים מחיים].

וכתב **בילקוט יוסף** (קצוש"ע יור"ד סימן פה): יש מקהלות התימנים הסומכים על סימני החגבים גם בזמן הזה, כשיש בידם מסורת ששמו חגב [שאינו די בסימנים האחרים]. ויש שנהגו להקל בזה אף לאחר שעלו לארץ. ואין למחות בידם אם מסתמכים על המסורת שבידם, ובקיאים בסימנים היטב, ויודעים הסוג ששמו חגב.

לאותם שנהגו היתר באותם מין הארבה, **לא באו לכלל היתר בזכרים**, שלהם, רק בנקבות שלהם. והרי לא יתכן להתיר במין אחד הנקבות ולאסור הזכרים שלהם, ומזה מוכח שההיתר אינו מוסמך.

עוד האריך רבינו בהוכחות נוספות, ובחתימת דבריו גילה רבינו ב' ניסים וגילויים עליונים שהיו בענין זה, הראשון, שחכם אחד שלא קיבל איסור זה, ואכל אותם, **הראוהו בחלום שהיה אוכל שקצים ורמשים**, והעירוהו כי הם הארבה שאכל ביום. והשני, שתמיד דבר רגיל היה לבוא מין זה כל ב' או ג' שנים, ומשעה שפירסם איסורם, וחכמי העיר קיבלום, **מאותה שנה לא נראו עוד במערב למעלה מעשר שנים**. וכמו שכתב רבינו כאן.

הנה מפליאים דבריו של **הרה"ק מראדומסק זי"ע בתפארת שלמה** לחנוכה (ד"ה ת"ר) וזה תוה"ד:

שכאשר נהנים מהנאות עולם הזה שולט באותן הנאות כח הסטרא אחרא, ומהאי טעמא אסרו חכמים להשתמש באורו של נר חנוכה, כדי שלא תהא שם אחיזה לכווחות הטומאה.

והוסיף: והוא על דרך **המבואר באור החיים הקדוש בפרשת שמיני**, כי בארצות המערב שנהגו לאכול החגבים, הנה בכל שנה ושנה השחיתו הארבה והחגב את יבול הארץ, ומיום שאסר להם לאכלם הנה לא נראה עוד חגב אחד בכל גבול הארץ ההוא, עיין שם בדברי קדשו.

והוא מטעם הנ"ל, כי כאשר אכלו ישראל את החגבים ונהנו מהם, לכן היתה שליטה להסטרא אחרא להרע להם, **וע"י ההבדלה מהם נתפרשו ונבדל כח הסטרא אחרא מהם**. עכ"ד התפארת שלמה.

אולם, שנים רבות עברו עד שרבים וטובים נשמעו לדברי רבינו והתנזרו מן החגבים, ובתחילה משכו ידיהם מאכילתם רק יחידי סגולה, ואף לאחר שנתפרסם דבר האיסור בספרו פרי תואר, וגם פירסם הנס והמופת הגדול אשר נראה בעירו 'סאלי' מאז התקבל האיסור, מכל מקום **לא נתקבל האיסור בכל המקומות**, ועדיין רבו החכמים שהתנגדו לאיסורו, כדלהלן:

בספר **ברית כהונה** (מנהגי ג'רבה, לרבי כלפון הכהן, מערכת ח ערך חגב), הביא שהמנהג פשוט פה מימי הרה"ג מוהר"א פרץ ז"ל לאסור אכילת הארבה הנקרא בערבי 'זיראד' מכל המינים שיש, ע"פ דברי רבינו בפרי תואר ובאור החיים, כמבואר בתשובת ראש רבני עירנו (ג'רבה) בדורות שלפנינו - רבי אהרן פרץ אשר נדפסה בשו"ת גזני שלום (יור"ד סימן ה).

ובתשובה ההיא כתב רבי אהרן פרץ: מיום שעמדתי על דעתי אני רואה שאוכלים אותו כל העם מקצה וגם מורי ורבי היה אוכלו, והייתי סובר שכל העולם כולו אוכלים אותו. **ומעולם לא שמעתי מי שפקפק בזה, עד אשר למדתי פרשת שמיני עם פירוש אור החיים הקדוש, וראיתי שאסר אותו**.

עוד ציין למה שכתב רבינו בחיבורו על טור יור"ד, וכתב לתאר: וחיבורו אינו נמצא בעיר הזאת, ויקר מקרה שבאותו השבוע בא חכם אחד ממדינת הים,

בפרשתנו הזכיר רבינו מה שהאריך בספרו פרי תואר (יורה דעה סימן פה), לעורר על איסור אכילת החגבים שהיו מצויים בזמנו. והזכיר זאת בפרשתנו, ואלו דבריו:

לְכֹן כֹּל יָרָא וְחָרַד יִירָא וְיִפְחַד לְבַל יוֹשִׁיט יָדוֹ לְשִׁקְצָא זֶה, וְיִמְחָה בְּשׁוֹלְחֵי יָד. וְהִנֵּה מִיּוֹם שֶׁנִּשְׁמְעוּ דְבָרֵי בְּמַעַרְב וּפְרָשׁוּ מֵהֶם הַרְבֵּים, לֹא נִגְעַה ה' עוֹד בְּמִקְפָּה זוֹ וְלֹא נִרְאָה זֶה יוֹתֵר מִ"ב שָׁנָה, כִּי תוֹרָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כְּתוּרִים בְּפִי הַפְּרָעָנוֹת (יא כא).

ונביא כאן את עיקרי הדברים והשתלשלות העניינים.

בשו"ע (יורה דעה סימן פה) מבואר מה הם סימני טהרה של חגבים, אמנם מבואר שם שגם כשיש לכל הסימנים הללו, אין היתר לאכול אלא אם **שמו חגב או שיש להם מסורת ששמו חגב**.

וכתב הט"ז (שם סק"א) שעכשיו נוהגין **שלא לאכול שום חגב** אפילו אם ידוע ששמו חגב, לפי שאין אנו בקיאים בשמותיהן.

אך במרוקו נהגו היתר בדבר, ורבינו בפרי תואר שם התריע על כך שהדבר אסור בתכלית. ובראשונה, ביאר רבינו שאין לסמוך בזה על המנהג, והביא שבייר אצל **זקנו זצוק"ל**, וראה שלא היה אוכלם, ולפי שהיה סובר שזה אסור, אלא שהיה מעלים עין לאסור בפירוש.

עוד שמע ממקצת זקנים שמעולם נהגו איסור בדבר, ורק בשנת הרעב שהיה רעב גדול, פשטו ידיהם בהם ומאז ועד עתה לא זה ידיהם מהם. וגם שאל לאנשי המזרח, ואמרו שאלו הם אצלהם כשאר רמשים, ומעולם לא נשמע להם היתר בהם.

ומסיק רבינו, וז"ל: ומעתה, אין לחוש למנהג שנהגו בו היתר, **כי לא מנהג הגון הוא**, ולא נהגו אלא בשנת בצורת פשטו ידיהם וכדברי הרב הזקן, וכל גלילות ישראל שמוסידים מימי קדם בבני תורה לא נהגו היתר במין זה הרגיל ביניהם. עכ"ל.

אחר שבייר שם רבינו שאין בזה מנהג קדום לסמוך עליה, ביאר רבינו את יסודות טעמו לאיסור:

א. מבואר ברש"י (בפרשתנו; חולין נט, א ד"ה ובחגבים), שמה שאמרה תורה "אשר לו כרעים ממעל לרגליו", הכוונה, שסמוך לצווארו ממעל לרגליו יש לו כמין שתי רגלים מלבד ארבעה רגליו, וכשרוצה לעוף ולקפוץ מן הארץ מתחזק באותן שתי כרעים ופורח, וכתב רבינו, שלפי זה באותן שבמקומו **שאיין רגלים אלו סמוך לצווארו** רק למטה תחת לרגליו, הם טמאים.

והביא שיש שטענו שאין הלכה כרש"י בזה, כי אין מין זה בנמצא כלל, ורבינו דחה דבריהם שאין זה הוכחה כלל, שהרי יש מינים הרבה שאינם מצויים כלל אצלינו. וגם הביא שחכם אחד העיד בפניו **שראה מין זה**.

ב. הרי נתבאר שצריך שיהיה מסורת ששמו חגב, ולהם **לא היתה מסורת** וקבלה כזו.

ג. עוד כתב רבינו: בבואי לעיר המהוללה 'פאס' יע"א, אמר לי רב העיר, שקיבל מ'חד בדרא', שאף

כל חודשי השנה מקבלים קדושה והתחדשות מחודש ניסן

הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם וְגו'. טעם כִּפֹּל "ראש חֲדָשִׁים ראשון הוא" וְגו', נִתְכַנֵּן לומר כִּי חֲדָשׁ זֶה הוּא "ראש", פְּרוּשׁ, מִבְּחַר שֶׁבְחֵי חֲדָשִׁים, עַל דִּרְךְ אֲמִירוֹ (שמות ל) "בְּשָׁמַיִם רֵאשׁ".

וְדִקְדַק לומר "לָכֶם", כִּי אֵינוּ מְשַׁבַּח וּמְעֵלָה שֶׁבְחֵי חֲדָשִׁים אֶלָּא לְיִשְׂרָאֵל. וְתִמְצָא שְׁאֲמָרוֹ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (ראש השנה יא.) 'בְּנִיטָן נִגְאָלוּ בְּנִיטָן עֲתִידִין לְגָאֵל, כִּי הַחֲדָשׁ מְסִיָּם לְטוֹבַת יִשְׂרָאֵל, וְעַל זֶה "רֵאשׁוֹן הוּא" רֵאשׁוֹן הַלְהִיּוֹת "לָכֶם", שֶׁיְהִיּוּ מוֹנִיָּם מִנִּיטָן לְצַד מַעֲלָתוֹ.

עוֹד יִרְמוֹז, כִּי הַחֲדָשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁוֹן, פְּרוּשׁ, שֶׁיְהִיָּה לְיִשְׂרָאֵל כְּנֹפֵי בְּחִינַת הָרֵאשׁוֹן, שֶׁלֹּא יְהִיּוּ עוֹד נִבְזִיִּים וְשִׁפְלִים.

עוֹד רְמֵז בְּתַבַּת "זֶה", כִּי יְהִיָּה רֵאשׁוֹן לְכָל הַחֲדָשִׁים שֶׁהֵם י"ב כְּמִסְפַּר "זֶה" (שמות יב ב).

בספר **דברי משה** להרה"ק רבי משה מדאלינא, תלמיד מרן הבעש"ט ז"ע, כתב: דברי הרב ז"ל המה תמוהים, שף על פי כן אינו מובן מה תועלת יבוא אם נמנין לחודש זה או לחודש אחר.

ואחר שמבאר את המעלה והקדושה שזכו לה ישראל בחודש ניסן, מסיים:

וכמו שבשבת אנו מקבלים קדושה גדולה, שכל קדושת ששת ימי השבוע נכללין בו, ואחר זה בכל יום מימי השבוע אנו מקבלים קדושת היום על ידי יום השבת, כן **בחידוש החודש הזה אנו גם כן מקבלים קידוש וחידוש גדול שיהא לכל חדשי השנה**. וזו כוונת הרב בעל ספר אור החיים, מה שכתב למנות כל החדשים על שם החודש הזה, כמו שמונין ימי החול על שם השבת.

ובספר **אגרא דכלה** (פרשת פקודי ד"ה ביום) כתב: "ביום החדש הראשון באחד לחודש", הוה ליה למימר בקיצור, באחד לחודש הראשון.

והנראה, על פי מה שקיבלנו שאותן י"ב ימים הראשונים דניסן ימי הקרבת הנשיאים, המה כח כללי לכל י"ב חודשי השנה, כל יום רומז לחודש שלם. כן שמענו מכבוד אדמו"ר הרב הקדוש **רבי מנחם מענדל מרימנוב זצ"ל**, וזכי הראות יכולין להתבונן בכל יום איזה מאורעות יהיה בחודש אשר הוא נגד היום ההוא.

וכבוד אדמו"ר הרב הקדוש **רבי יעקב יצחק מלובלין ז"ע**, היה כותב ברוח קודשו בכל יום מה יהיה בכל חודש, כנודע הדבר בפירסום לחבורתו קודש. ובאותו השנה שנתבקש בישיבה של מעלה בחודש מנחם-אב, לא כתב רק עד מנחם-אב, והענין הוא בפירסום.

ואם כן, לפי זה יום הראשון, הוא נגד כל חודש הראשון. וזה שאמר "**ביום החודש הראשון באחד לחודש** תקים את משכן אהל מועד" (שמות מ ב), רצה לומר, באותו יום שהוא נגד החודש הראשון, היינו באחד לחודש, עכ"ל.

הליכות ראש חודש

קידוש לבנה

בקידוש לבנה אמר רבינו הנוסח: ברוך יוצרך ברוך עושך ברוך קונך ברוך בוראך, ר"ת **יעק"ב**.

החיד"א במחזיק ברכה (או"ח סימן תכו סק"ג) כתב בענין הנוסחאות השונות בזה, וז"ל:

במסכת סופרים (פ"כ ה"ב) גרסינן 'ברוך יוצרך עושך בוראך קונך', ויש מהמקובלים שאומרים 'עושך יוצרך בוראך קונך', כסדר - אצילות בריאה יצירה עשיה, מלמטה למעלה.

וכד הוינא טליא שמעתי מפה קדוש הרב המופלא חסידא קדישא כמהר"ר חיים ו' עטר זלה"ה שהיה אומר 'ברוך יוצרך עושך קונך בוראך'. ואף שהרב ז"ל היה בקי בקבלה, היה אומר שמאחר דכך הנוסחא בחז"ל, ולא מצינו שהרב האר"י זצ"ל היה אומר בהפך, לא היה ניחא ליה לשנות נוסח חז"ל. וכמדומה שהיה אומר שכך אמרו במדרש בנוסחת מסכת סופרים.

ובכסא **רחמים** (מסכת סופרים פ"כ ה"ב; וכ"ה בספרו 'ככר לאדן' שם) **כתב החיד"א**:

ונהירנא כד הוינא טליא ששמעתי מהרב המופלא עיר וקדיש כמהר"ח ו' עטר ז"ל, שנחלקו חכמי המערב בזה, והוא הכריע כנוסחת **ברוך יעק"ב** מאחר שכן הוא נוסחת חז"ל במסכת סופרים.

הלל

רבינו כתב טעם מחודש לאמירת הלל בראש חודש, שהוא מחמת נס שנעשה בבבל. וכדלהלן.

בפרי תואר (סימן לט ס"ק לב) דן רבינו האיך תקנו חז"ל ברכה על מנהג, והרי הוי ברכה שאינה צריכה, וכתב לענין ברכה על ההלל בראש חודש, ואלו דבריו:

ונראה, דכיון דעל ישראל יחיד או רבים להודות על ניסי הא-ל הנעשים עמו, אניסא דיחיד מברך ביחיד, ואניסא דרבים מברכין כולי עלמא. אולי דאבותיהם איתעביד להו ניסא בראש חודש, וקבול עליהו האי הלולא בברכתא בראש חודש. עכ"ל.

אולם, בספר **מזמור לדוד** (לרבי דוד פאדרו) העיר על דברי רבינו:

ודרך הרב נעלם ממני, דאי משום ניסא, הא קיימא לן (מגילה יד א) דאין אומרים הלל על הנסים שבחוץ לארץ, והדרן קושיין, דהוי ליה ברכה שאינה צריכה. ואי אתרחיש להו ניסא, ברכת 'שעשה לי נס' מיבעיא להו".

